

ΘΕΡΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Θερμικές Μέθοδοι Θερμικές Τεχνικές

“Μια ομάδα τεχνικών με τις οποίες μετρείται κάποια φυσική ιδιότητα μιας ουσίας ή των προϊόντων αντίδρασής της ως συνάρτηση της θερμοκρασίας, όταν η τελευταία μεταβάλλεται κατά έναν προγραμματισμένο τρόπο”

Κατηγορίες Θερμικών Τεχνικών

Θερμοσταθμική ανάλυση

Μεταβολή μάζας ως συνάρτηση της θερμοκρασίας

Διαφορική Θερμική Ανάλυση

Διαφορική Θερμιδομετρία Σάρωσης

Μεταβολή ενθαλπίας ως συνάρτηση της θερμοκρασίας

Ενθαλπιμετρικές ογκομετρήσεις

Μεταβολή ενθαλπίας ως αποτέλεσμα μιας χημικής αντιδράσεως

Θερμοσταθμική ανάλυση

thermogravimetry, TG

καταγράφεται συνεχώς η μάζα του δείγματος σε μια ελεγχόμενη ατμόσφαιρα, ως συνάρτηση της θερμοκρασίας ή του χρόνου, καθώς η θερμοκρασία του δείγματος αυξάνει (συνήθως γραμμικά με το χρόνο).

θερμογράφημα (thermogram)

ή καμπύλη θερμικής διάσπασης (thermal decomposition curve):

Διάγραμμα μάζας ως συνάρτηση του χρόνου

Οργανολογία

Ένα εμπορικό όργανο για Θερμοσταθμική Ανάλυση αποτελείται από:

(1) ευαίσθητο αναλυτικό ζυγό

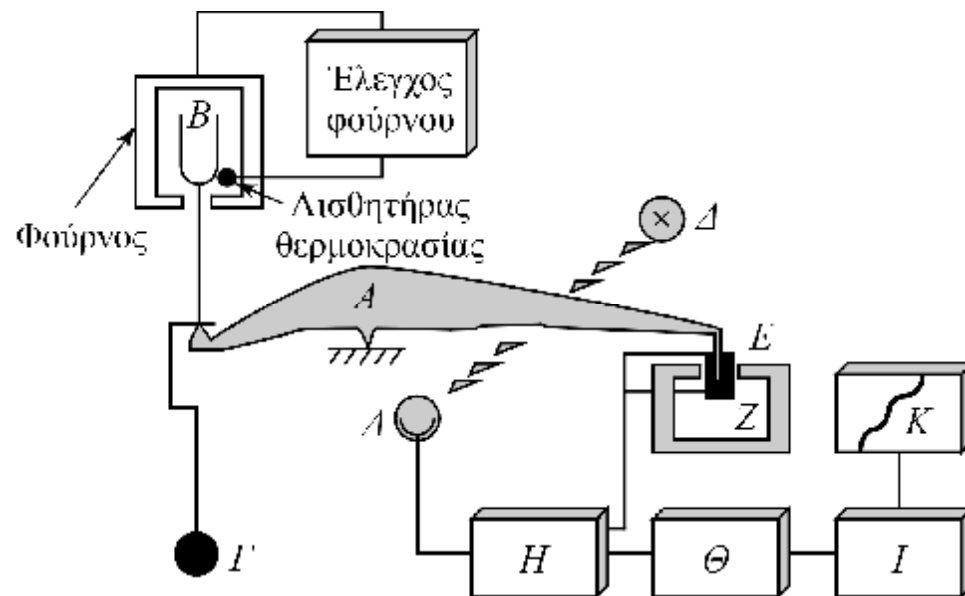
(2) ένα φούρνο

(3) σύστημα καθαρισμού με διαβίβαση αερίου που εξασφαλίζει αδρανή (ή μερικές φορές δραστική) ατμόσφαιρα

(4) έναν μικροϋπολογιστή/μικροεπεξεργαστή

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Σε μερικές περιπτώσεις υπάρχει η δυνατότητα εναλλαγής από αέριο σε αέριο

Θερμικός Ζυγός ή Θερμοζυγός

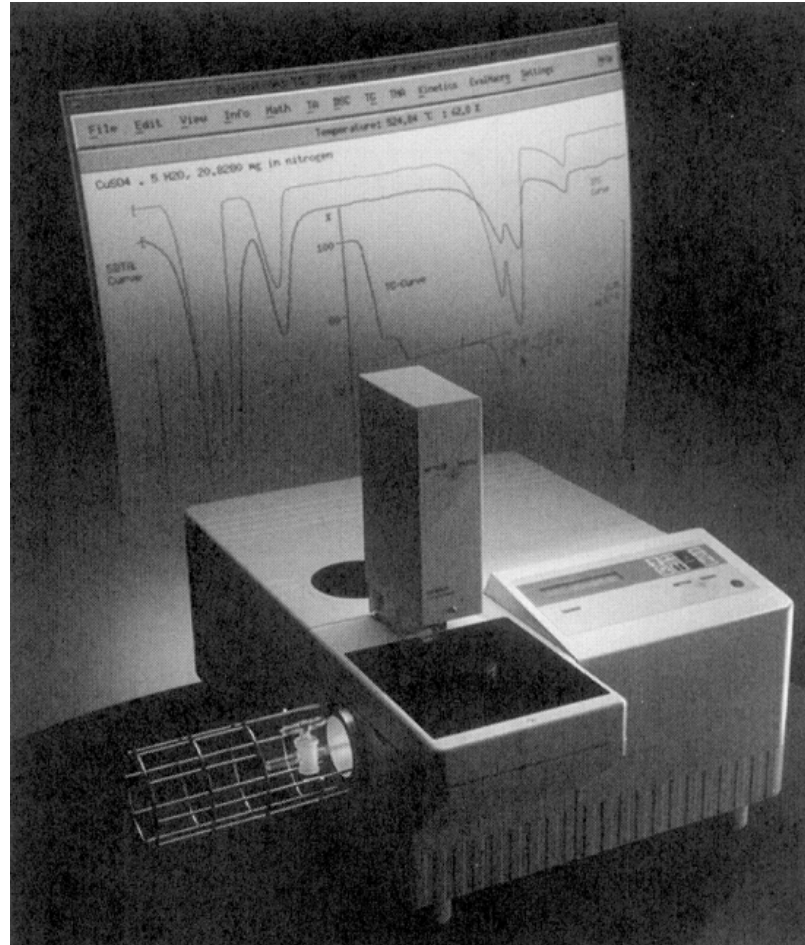

Τμήματα θερμικού ζυγού:*

- A: βραχίονας,
- B: δοχείο δείγματος + υποδοχέας,
- Γ: αντισταθμιστικό βάρος,
- Δ: λυχνία και φωτοδιόδοι,
- E: πηνίο,
- Z: μαγνήτης,
- H: ενισχυτής ελέγχου,
- Θ: υπολογιστής απόβαρου,
- I: ενισχυτής,
- K: καταγραφικό.

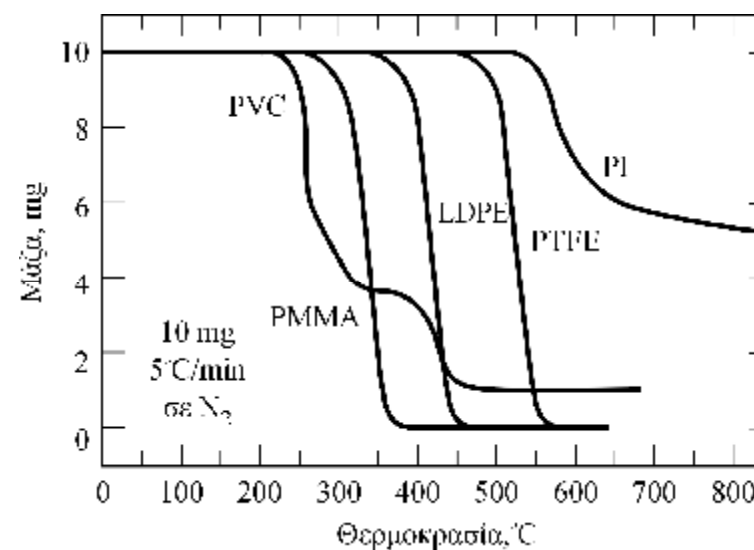
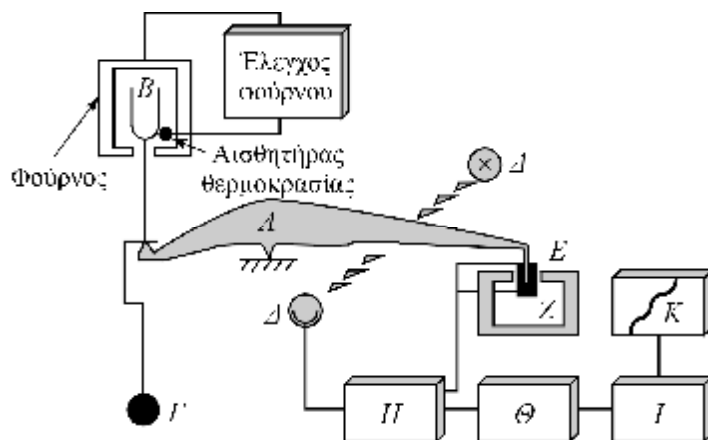
* (ΑΡΧΕΣ ΕΝΟΡΓΑΝΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ, D. Skoog, F. J. Holler, T. A. Nieman, 5^η Έκδοση, Ελληνική Μετάφραση Καραγιάννη-Ευσταθίου-Χανιωτάκη, Εκδόσεις Κωσταράκη)

Τυπικός Θερμοσταθμικός Αναλυτής*

* (ΑΡΧΕΣ ΕΝΟΡΓΑΝΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ, D. Skoog, F. J. Holler, T. A. Nieman, 5^η Έκδοση, Ελληνική Μετάφραση Καραγιάννη-Ευσταθίου-Χανιωτάκη, Εκδόσεις Κωσταράκη)

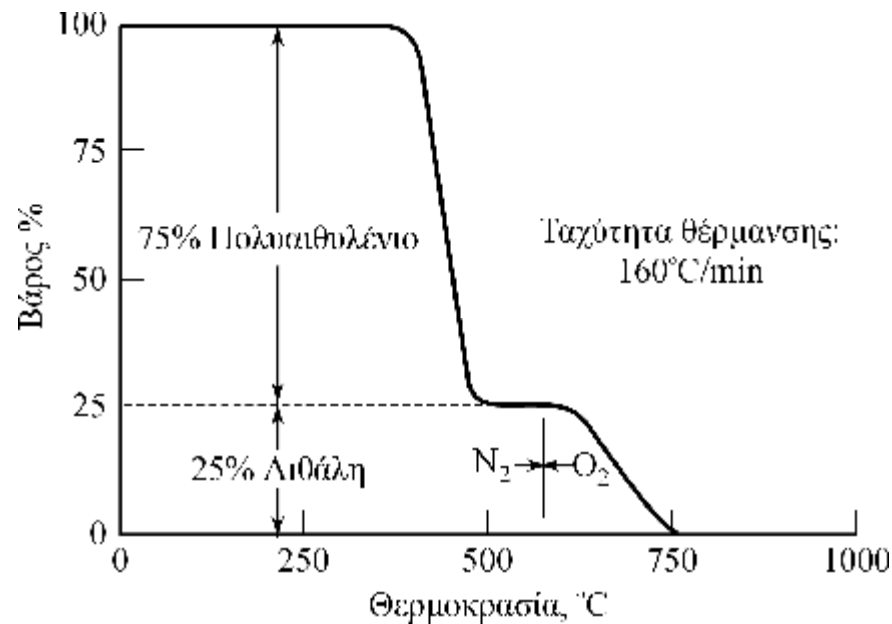
Μερικά παραδείγματα

Θερμογραφήματα για μερικά
συνηθισμένα πολυμερή*

* (ΑΡΧΕΣ ΕΝΟΡΓΑΝΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ, D. Skoog, F. J. Holler, T. A. Nieman, 5^η Έκδοση, Ελληνική Μετάφραση Καραγιάννη-Ευσταθίου-Χανιωτάκη, Εκδόσεις Κωσταράκη)

Παραδείγματα

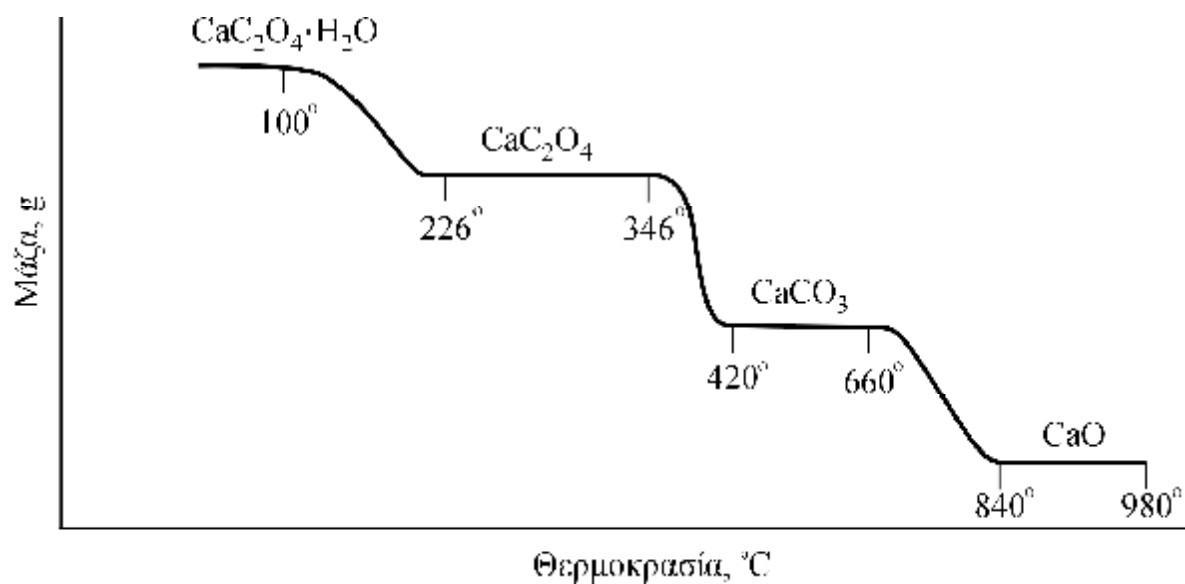

Θερμοσταθμικός προσδιορισμός αιθάλης
σε πολυαιθυλένιο*

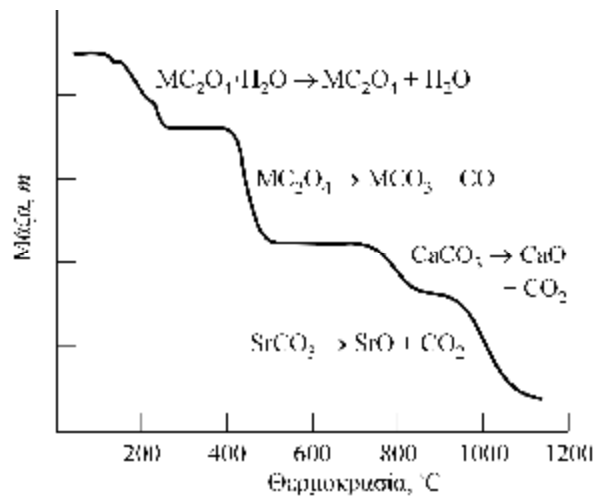
* (ΑΡΧΕΣ ΕΝΟΡΓΑΝΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ, D. Skoog, F. J. Holler, T. A. Nieman, 5^η Έκδοση, Ελληνική Μετάφραση Καραγιάννη-Ευσταθίου-Χανιωτάκη, Εκδόσεις Κωσταράκη)

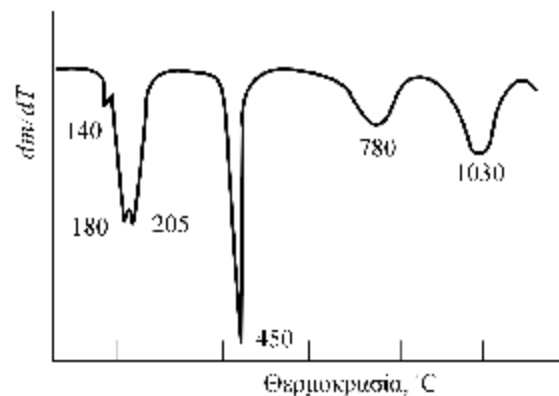
Παραδείγματα

Θερμογράφημα αποσύνθεσης $\text{CaC}_2\text{O}_4 \cdot \text{H}_2\text{O}$
σε αδρανή ατμόσφαιρα

(α) Θερμογράφημα

(β) Διαφορικό θερμογράφημα

**Διάσπαση των $CaC_2O_4 \cdot H_2O$,
 $SrC_2O_4 \cdot H_2O$ και $BaC_2O_4 \cdot H_2O$ ***

**Η παράγωγος θερμογραφήματος
 αποκαλύπτει πληροφορίες, που δεν
 είναι εμφανείς στο αρχικό
 θερμογράφημα**

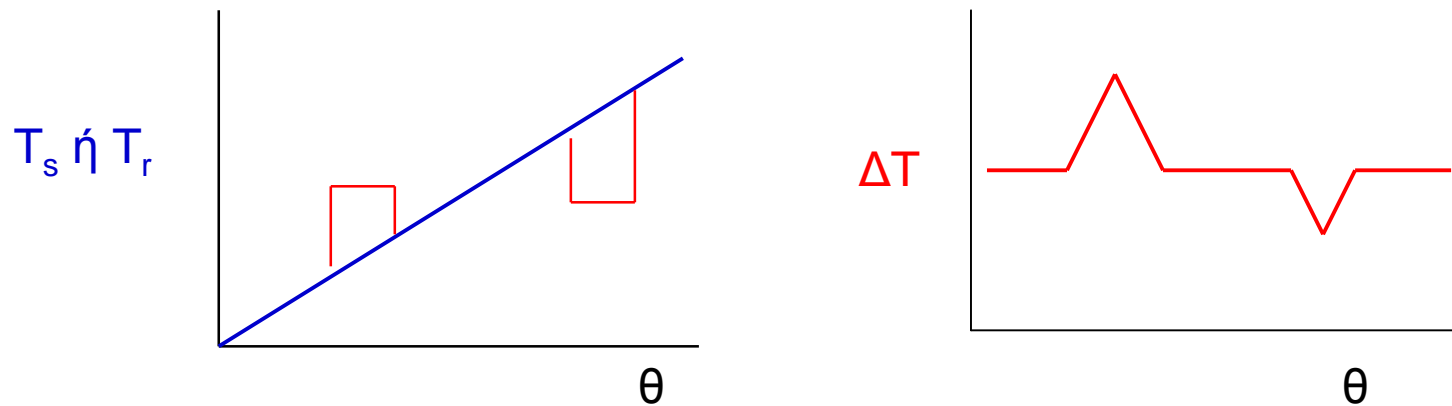
* (ΑΡΧΕΣ ΕΝΟΡΓΑΝΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ, D. Skoog, F. J. Holler, T. A. Nieman, 5^η Έκδοση, Ελληνική Μετάφραση Καραγιάννη-Ευσταθίου-Χανιωτάκη, Εκδόσεις Κωσταράκη)

Διαφορική Θερμική Ανάλυση

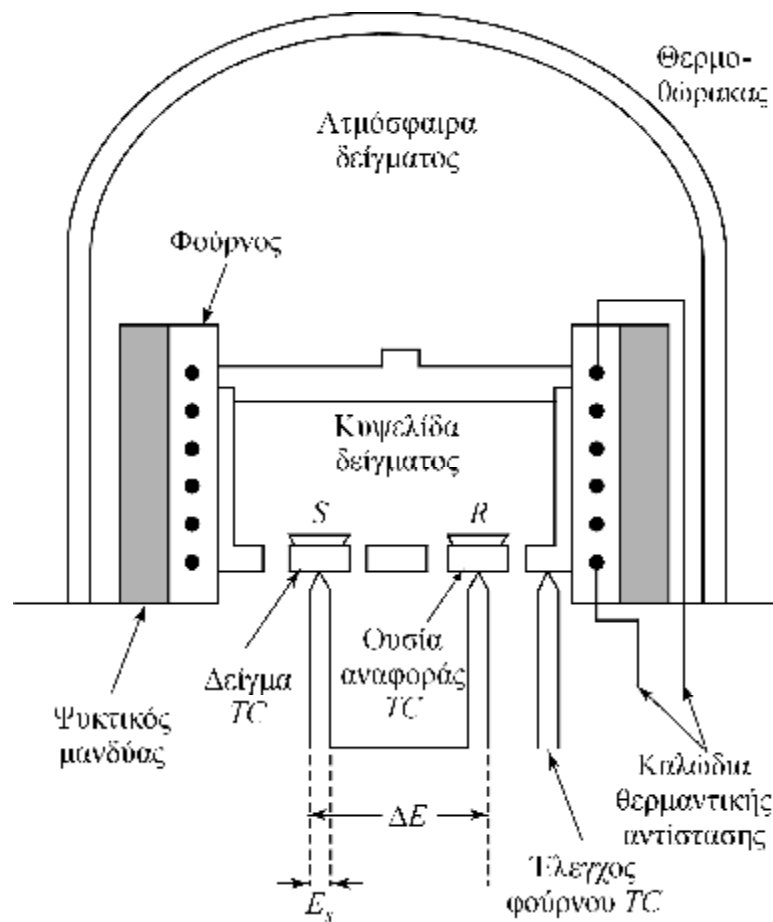
differential thermal analysis, DTA

παρακολουθείται η διαφορά στη θερμοκρασία μεταξύ μιας ουσίας και ενός υλικού αναφοράς ως συνάρτηση της θερμοκρασίας, όταν η ουσία και το υλικό αναφοράς υπόκεινται σε προγραμματισμένη μεταβολή θερμοκρασίας.

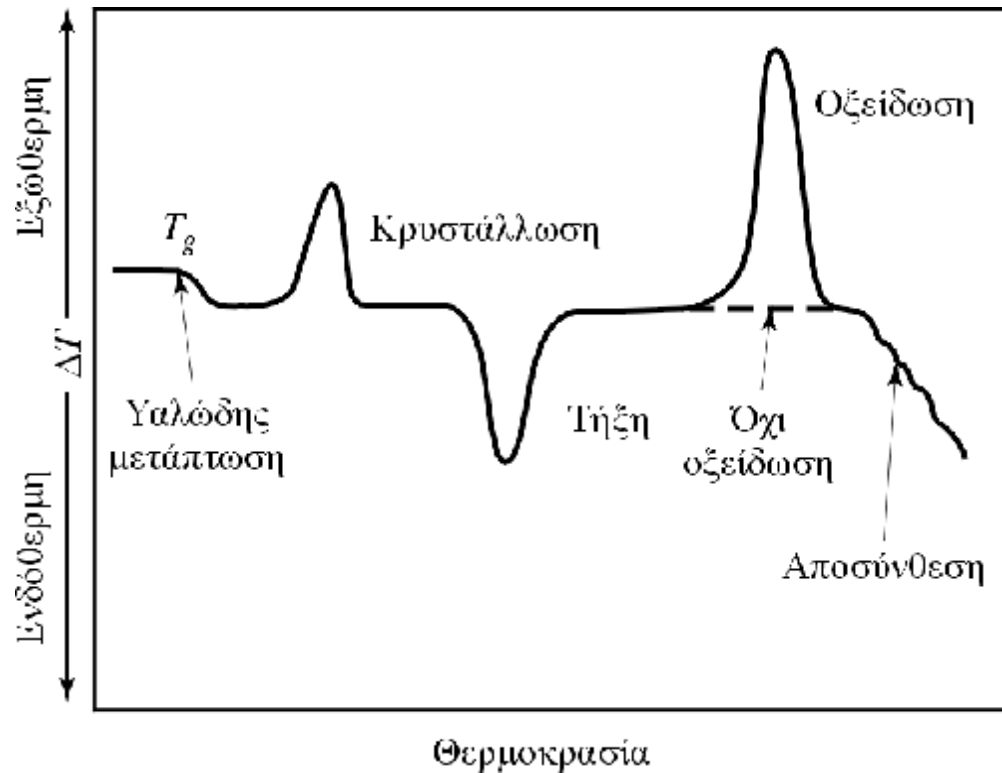
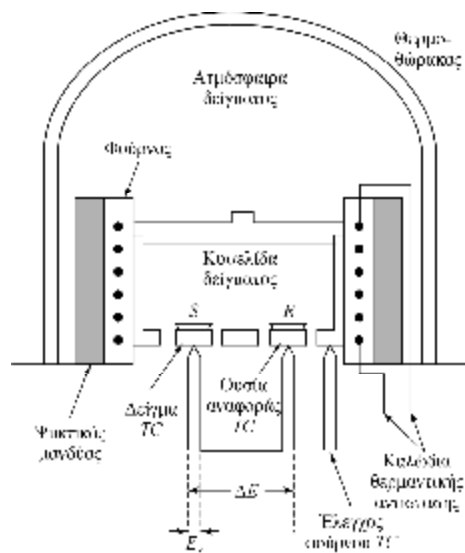
Θέρμανση δείγματος και υλικού αναφοράς έτσι, ώστε η θερμοκρασία του δείγματος T_s να αυξάνει γραμμικά με το χρόνο. Στη συνέχεια καταγράφεται η διαφορά ΔT μεταξύ της θερμοκρασίας του δείγματος και του υλικού αναφοράς T_r ($\Delta T = T_r - T_s$) και σχεδιάζεται η γραφική παράσταση ως προς τη θερμοκρασία του δείγματος

υλικό αναφοράς: ουσία που δεν υφίσταται μεταβολές στις θερμοκρασίες που χρησιμοποιούνται
αδρανής ουσία, όπως οξείδιο του αργιλίου, καρβίδιο του πυριτίου ή μικρά υάλινα σφαιρίδια.

Σχηματικό διάγραμμα ενός τυπικού οργάνου για διαφορική θερμική ανάλυση (TC = θερμοζεύγος).

* (ΑΡΧΕΣ ΕΝΟΡΓΑΝΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ, D. Skoog, F. J. Holler, T. A. Nieman, 5^η Έκδοση, Ελληνική Μετάφραση Καραγιάννη-Ευσταθίου-Χανιωτάκη, Εκδόσεις Κωσταράκη)

Γενικές αρχές

Η Διαφορική Θερμική Ανάλυση παρακολουθεί ΜΟΝΟ μεταβολές που συνοδεύονται από μεταβολή ενθαλπίας, δηλαδή φυσικές διεργασίες ή χημικές μεταβολές. ΔΕΝ ανταποκρίνεται σε μεταβολές μάζας.

ΆΦυσικές ενδόθερμες διεργασίες είναι η τήξη, η εξάτμιση, η εξάχνωση, η απορρόφηση και η εκρόφηση.

ΆΕξώθερμες διεργασίες είναι συνήθως η προσρόφηση και η κρυστάλλωση.

ΆΟι χημικές αντιδράσεις μπορούν επίσης να είναι ενδόθερμες ή εξώθερμες.

Ενδόθερμες αντιδράσεις είναι η αφυδάτωση, η αναγωγή σε ατμόσφαιρα αερίου και η διάσπαση.

ΆΕξώθερμες αντιδράσεις είναι η οξείδωση παρουσία αέρα ή οξυγόνου, ο πολυμερισμός και οι καταλυτικές αντιδράσεις.

Γενικές Αρχές-1

Από τα διαφορικά θερμογραφήματα προκύπτει ότι

$$A = -kGm\Delta H = -k'm\Delta H$$

A: εμβαδόν κορυφής

m: μάζα

G: παράγοντας βαθμονόμησης που εξαρτάται από τη γεωμετρία του δείγματος

K: σταθερά, που σχετίζεται με τη θερμική αγωγιμότητα του δείγματος.

(-): εξώθερμη μεταβολή της ενθαλπίας

(+): ενδόθερμη μεταβολή

Εφαρμογές

$$A = -kGm\Delta H = -k'm\Delta H$$

Αν $kG = \text{σταθερά} = k'$

Τότε η εξίσωση μπορεί να χρησιμοποιηθεί για προσδιορισμό

Θτης μάζας συγκεκριμένου αναλύτη, εάν τα k' και ΔH μπορούν να προσδιορισθούν με βαθμονόμηση
Θτης μεταβολής της ενθαλπίας, εάν τα k' και m είναι γνωστά.

Εφαρμογές-1

Η διαφορική θερμική ανάλυση χρησιμοποιείται ευρύτατα για

• Προσδιορισμό θερμικής συμπεριφοράς και σύνθεσης φυσικών και βιομηχανικών προϊόντων

• Χαρακτηρισμό πολυμερών

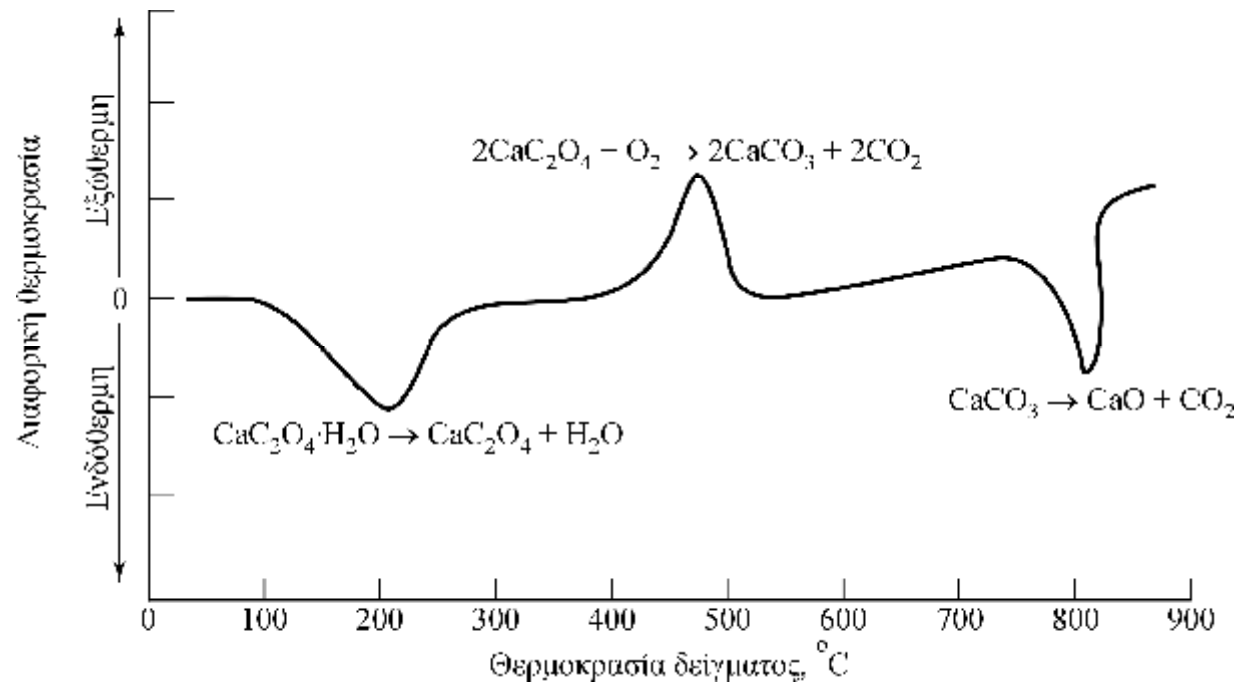
• Μελέτη θερμικής συμπεριφοράς καθαρών ανόργανων ενώσεων

• Μελέτη ανόργανων ουσιών (π.χ. πυριτικά ορυκτά, άργιλλοι, οξείδια, κεραμικά)

• Καταγραφή διαγραμμάτων φάσης

• Μελέτη μεταπτώσεων μεταξύ φάσεων

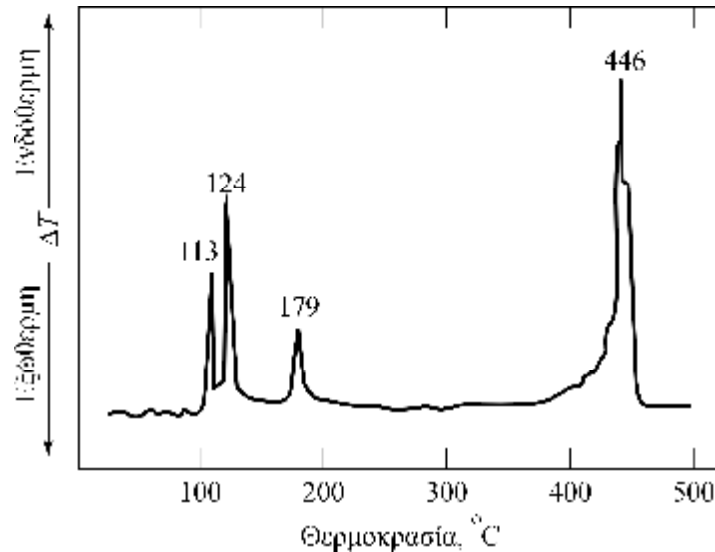
Εφαρμογές-2

Διαφορικό θερμογράφημα $CaC_2O_4 \cdot H_2O$ παρουσία O_2 .
Ρυθμός αύξησης θερμοκρασίας = $8 \text{ }^\circ\text{C}/\text{min}^*$

* (ΑΡΧΕΣ ΕΝΟΡΓΑΝΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ, D. Skoog, F. J. Holler, T. A. Nieman, 5^η Έκδοση, Ελληνική Μετάφραση Καραγιάννη-Ευσταθίου-Χανιωτάκη, Εκδόσεις Κωσταράκη)

Εφαρμογές-3

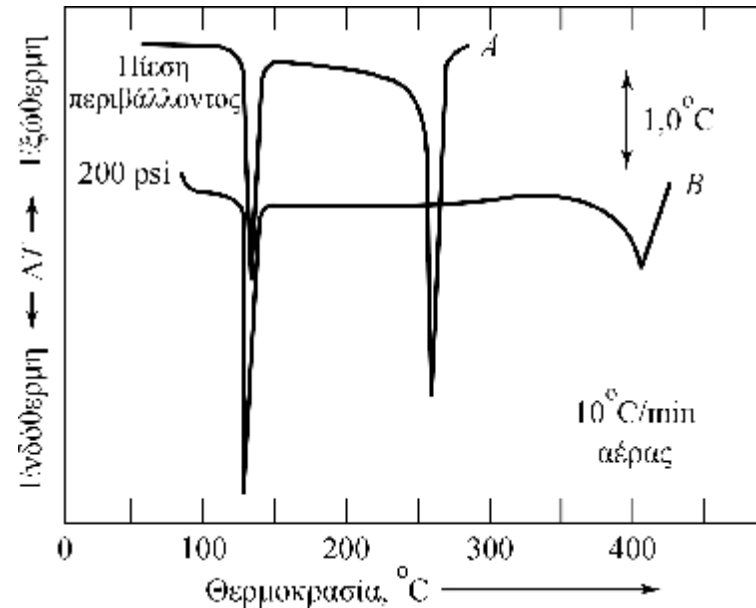

Διαφορικό θερμογράφημα θείου*

- 113 °C: μεταβολή στερεάς κατάστασης (ρομβική προς μονοκλινή μορφή)
- 124 °C: σημείο τήξης του στοιχείου
- 179 °C: μεταπτώσεις τριών μορφών υγρού θείου
- 446 °C: σημείο βρασμού του θείου.

* (ΑΡΧΕΣ ΕΝΟΡΓΑΝΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ, D. Skoog, F. J. Holler, T. A. Nieman, 5^η Έκδοση, Ελληνική Μετάφραση Καραγιάννη-Ευσταθίου-Χανιωτάκη, Εκδόσεις Κωσταράκη)

Εφαρμογές-4

Διαφορικό θερμογράφημα βενζοϊκού οξέος*

Η πρώτη κορυφή αντιστοιχεί στο σημείο τήξης και η δεύτερη στο σημείο βρασμού του οξέος.

* (ΑΡΧΕΣ ΕΝΟΡΓΑΝΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ, D. Skoog, F. J. Holler, T. A. Nieman, 5^η Έκδοση, Ελληνική Μετάφραση Καραγιάννη-Ευσταθίου-Χανιωτάκη, Εκδόσεις Κωσταράκη)

Διαφορική Θερμιδομετρία Σάρωσης

differential scanning calorimetry, DSC

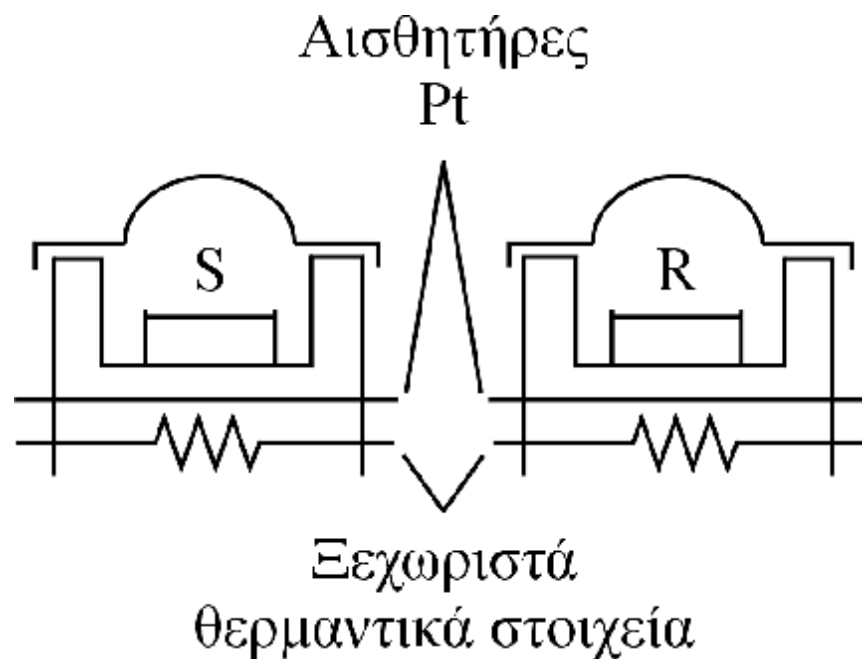
Παρακολουθείται η διαφορά ροής θερμότητας προς μία ουσία-δείγμα και προς μία ουσία αναφοράς, ως συνάρτηση της θερμοκρασίας του δείγματος, όταν οι δύο ουσίες υπόκεινται σε ένα ελεγχόμενο πρόγραμμα θερμοκρασίας.

**Θερμιδομετρική μέθοδος : καταγράφονται διαφορές ενέργειας.
(διαφορική θερμική ανάλυση: καταγράφονται διαφορές θερμοκρασίας)**

- **DSC αντιστάθμισης ισχύος (power compensated DSC):** δείγμα και υλικό αναφοράς θερμαίνονται με ξεχωριστές πηγές θέρμανσης, ώστε οι θερμοκρασίες τους να διατηρούνται ίδιες, ενώ συγχρόνως αυξάνουν ή μειώνονται γραμμικά
- **DSC ροής θερμότητας (heat flux):** μετρείται η διαφορά των ροών θερμότητας προς το δείγμα και προς την ουσία αναφοράς, καθώς αυξάνει ή μειώνεται γραμμικά η θερμοκρασία του δείγματος

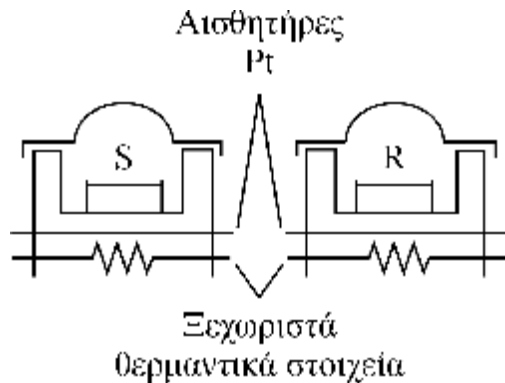

DSC με αντιστάθμιση ισχύος

Σχηματικό διάγραμμα φούρνων
συστήματος DSC*.

* (ΑΡΧΕΣ ΕΝΟΡΓΑΝΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ, D. Skoog, F. J. Holler, T. A. Nieman, 5^η Έκδοση, Ελληνική Μετάφραση Καραγιάννη-Ευσταθίου-Χανιωτάκη, Εκδόσεις Κωσταράκη)

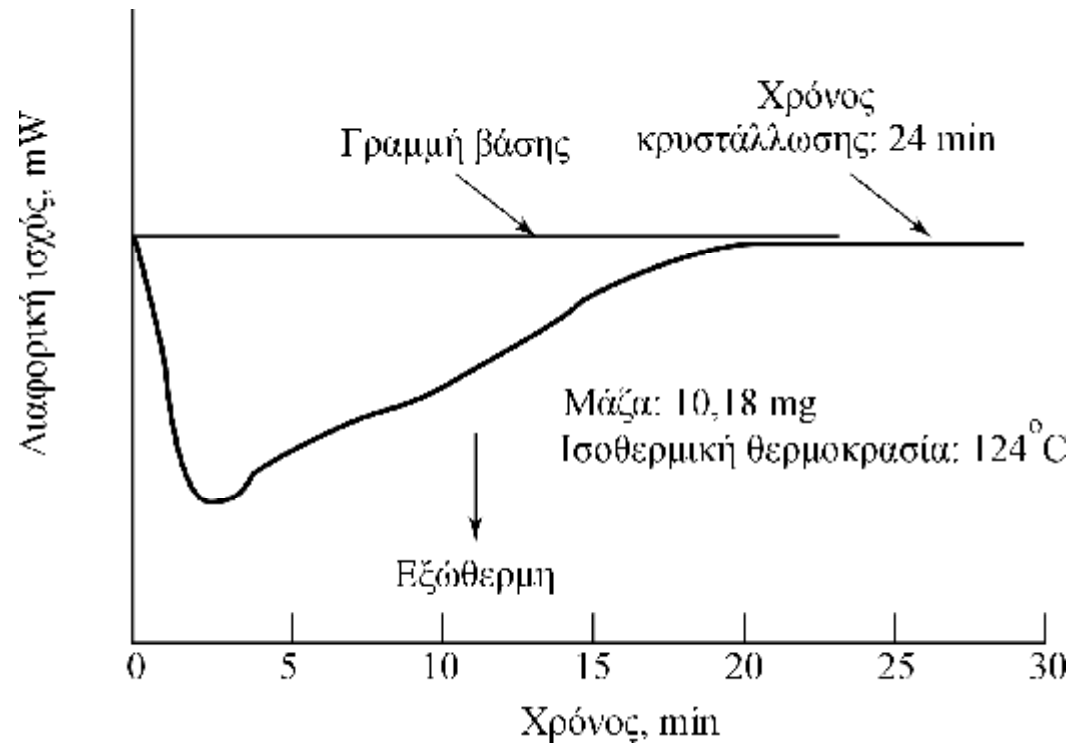
T_s = θερμοκρασία δείγματος
 T_r = θερμοκρασία ουσίας αναφοράς

Αν $T_s = T_r$, τότε παρέχεται η ίδια ισχύς στο δείγμα και την ουσία αναφοράς και η Διαφορική ισχύς = 0

Αν $T_s > T_r$, τότε λαμβάνει χώρα εξώθερμη μεταβολή στο δείγμα και η ισχύς που παρέχεται στο δείγμα μειώνεται ως προς την ισχύ της ουσίας αναφοράς και η Διαφορική ισχύς < 0

Αν $T_s < T_r$, τότε λαμβάνει χώρα ενδόθερμη μεταβολή στο δείγμα και η ισχύς που παρέχεται στο δείγμα αυξάνεται ως προς την ισχύ της ουσίας αναφοράς και η Διαφορική ισχύς > 0

Εφαρμογές

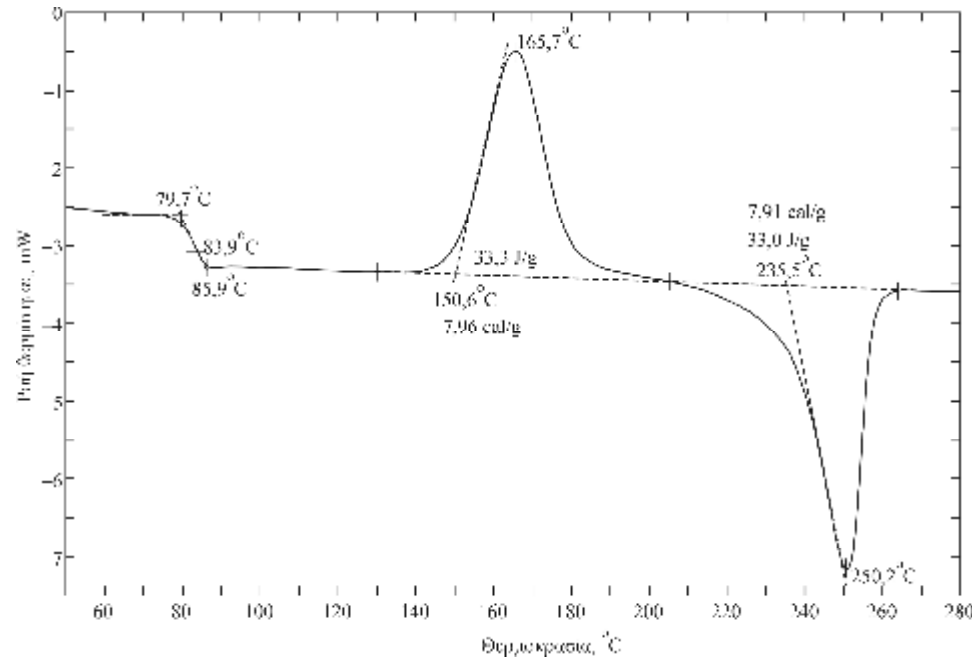

Καμπύλη DSC για την ισόθερμη κρυστάλλωση του πολυαιθυλενίου*

* (ΑΡΧΕΣ ΕΝΟΡΓΑΝΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ, D. Skoog, F. J. Holler, T. A. Nieman, 5^η Έκδοση, Ελληνική Μετάφραση Καραγιάννη-Ευσταθίου-Χανιωτάκη, Εκδόσεις Κωσταράκη)

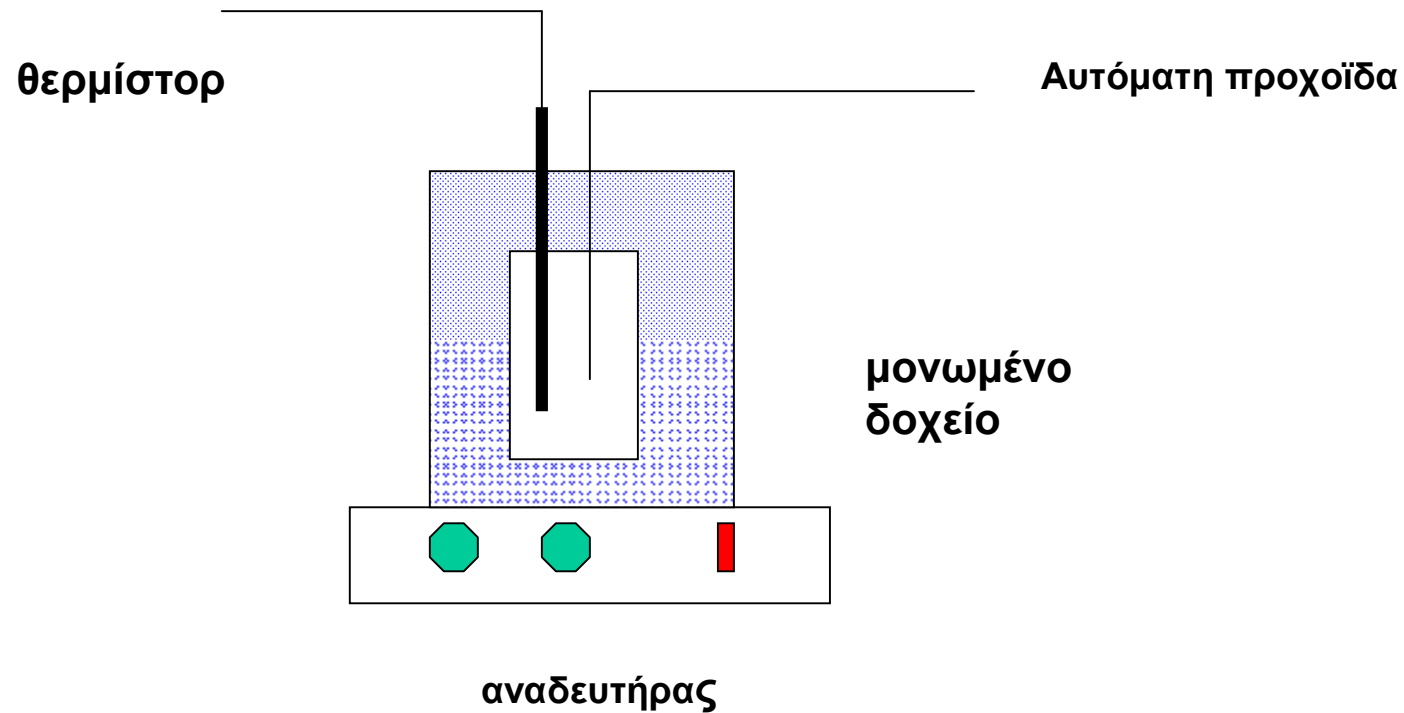
Εφαρμογές

Σήμα διαφορικής θερμιδομετρίας σάρωσης από ένα θερμικό όργανο που δείχνει τη θερμική μετάπτωση του τετραφθαλικού πολυαιθυλενίου*

* (ΑΡΧΕΣ ΕΝΟΡΓΑΝΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ, D. Skoog, F. J. Holler, T. A. Nieman, 5^η Έκδοση, Ελληνική Μετάφραση Καραγιάννη-Ευσταθίου-Χανιωτάκη, Εκδόσεις Κωσταράκη)

Ενθαλπιμετρικές ογκομετρήσεις

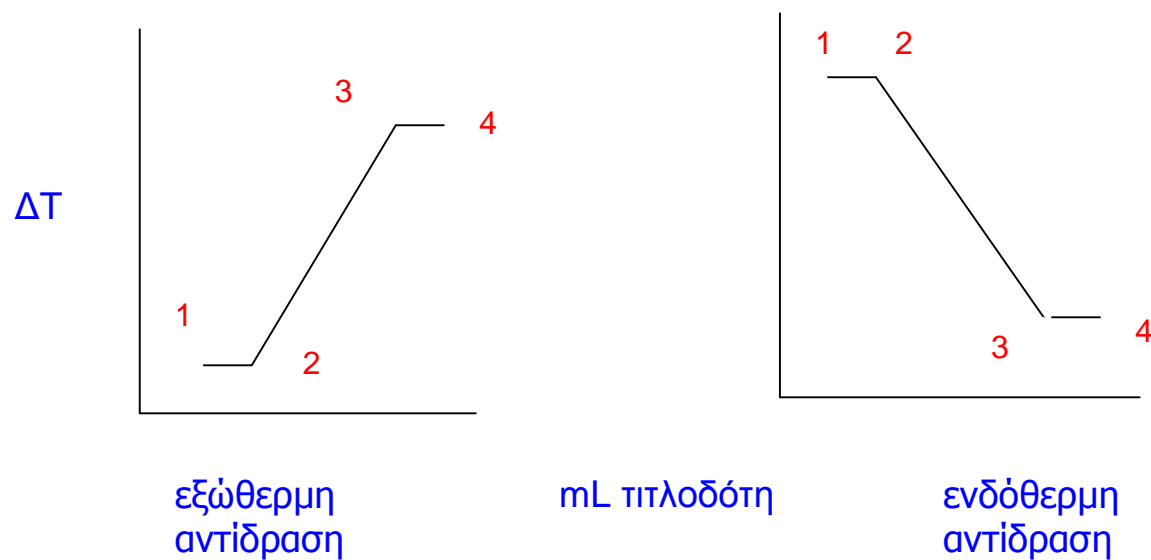

Ονομάζονται και Θερμομετρικές ογκομετρήσεις

Ενθαλιμετρικές ογκομετρήσεις

2: έναρξη προσθήκης τιτλοδότη

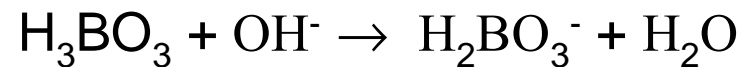
3: τελικό σημείο ογκομετρήσεως

Εφαρμογές -1

Ογκομέτρηση H_3BO_3

ασθενές οξύ ($K_a = 5,8 \times 10^{-10}$)

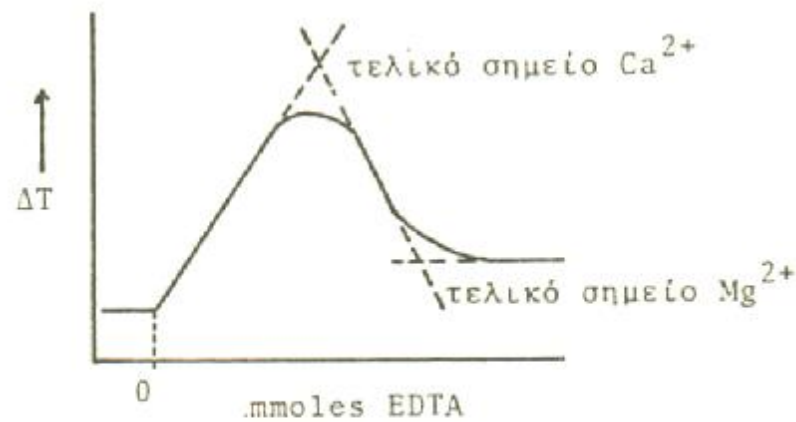
$$K = \frac{K_a}{K_w} = \frac{5,8 \times 10^{-10}}{1,0 \times 10^{-14}} = 5,8 \times 10^4$$

οξύ	$\Delta G^\circ = - 2,303 RT$	$T \Delta S$	ΔH
H_3BO_3	- 6,5 kcal/mol	- 3,7 kcal/mol	- 10,2 kcal/mol
HCl	- 19,2 kcal/mol	5,7 kcal/mol	- 13,5 kcal/mol

Εφαρμογές -2

Ογκομετρήσεις με EDTA

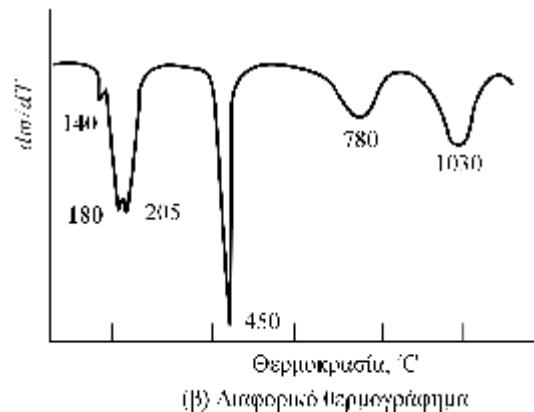
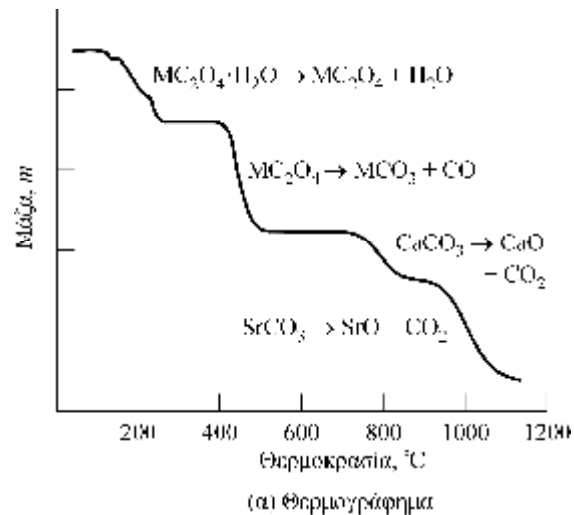

Θερμομετρική ογκομέτρηση μείγματος Ca^{2+} και Mg^{2+} με E.D.T.A.

Άσκηση 31-2

Δείγμα βάρους 0,6025 g διαλύεται και τα υπάρχοντα ιόντα Ca^{2+} και Ba^{2+} καθιζάνουν ως $\text{BaC}_2\text{O}_4 \cdot \text{H}_2\text{O}$ και $\text{CaC}_2\text{O}_4 \cdot \text{H}_2\text{O}$. Τα οξαλικά άλατα θερμαίνονται σε ένα όργανο θερμοσταθμικής ανάλυσης και αφήνουν υπόλειμμα βάρους 0,5713 g στην περιοχή 320 έως 400 °C και 0,4673 g στην περιοχή 580 έως 620 °C. Να υπολογισθεί η % σύσταση του δείγματος σε Ba και Ca.

Επίλυση ασκήσεως

320 έως 400 °C: βάρος άνυδρων οξαλικών αλάτων

580 έως 620 °C: βάρος αθρακικών αλάτων

υπόλειμμα βάρους 0,5713 g (571,3 mg)

στην περιοχή 320 έως 400 °C

(BaC₂O₄ + CaC₂O₄)

και

0,4673 g (467,3 mg) στην περιοχή 580

έως 620 °C (BaCO₃ + CaCO₃)

άρα (571,3-467,3) mg = 104,0 mg CO

* (ΑΡΧΕΣ ΕΝΟΡΓΑΝΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ, D. Skoog, F. J. Holler, T. A. Nieman, 5^η Έκδοση, Ελληνική Μετάφραση Καραγιάννη-Ευσταθίου-Χανιωτάκη, Εκδόσεις Κωσταράκη)

Επίλυση ασκήσεως - συνέχεια

Έστω x mmol Ca^{2+} και y mmol Ba^{2+} στο δείγμα βάρους 602,5 mg
Γραμμομοριακή μάζα Ca: 40,08 mg/mmol, Ba: 137,34 mg/mmol,
 CaC_2O_4 : 128,0999 mg/mmol, BaC_2O_4 : 225,3599 mg/mmol,
CO: 28,01055 mg/mmol

Από τα δεδομένα της ασκήσεως προκύπτει ότι

$$x \text{ mmol} \times \frac{128,0999 \text{ mg}}{\text{mmol}} + y \text{ mmol} \times \frac{225,3599 \text{ mg}}{\text{mmol}} = 571,3 \text{ mg}$$

Επίσης, η μεταβολή μάζας 104,0 mg οφείλεται στο CO που απομακρύνεται.
Η μεταβολή αυτή οφείλεται σε

$$\frac{104,0 \text{ mg}}{28,01055 \frac{\text{mg}}{\text{mmol}}} = 3,7129 \text{ mmol CO}$$

$$\text{Άρα } x + y = 3,72129$$

Από το σύστημα των δύο εξισώσεων με 2 αγνώστους προκύπτει ότι
 $x = 2,749 \text{ mmol}$ και $y = 0,973 \text{ mmol}$

$$\%Ca = \frac{2,749 \text{ mmol} \times 40,08 \frac{\text{mg}}{\text{mmol}}}{602,5 \text{ mg}} \times 100 = 18,29\%$$

$$\%Ba = \frac{0,973 \text{ mmol} \times 137,34 \frac{\text{mg}}{\text{mmol}}}{602,5 \text{ mg}} \times 100 = 22,18\%$$

Υπάρχει άλλη εξίσωση;